

92306817-6	29/11/2024	הארץ - מוסף הארץ	עמוד 32	1/5	35.23x37.81
בנימין זאב הרצל - בהקשר לציונו - 80790					

עמרי בהם הפך לאינטלקטואל-כוכב שמעורר הדים ברחבי העולם. בישראל, משום מה, איש כמעט לא מכיר אותו
נטע אחיטוב עמוד 32

כיצד הפך הפילוסוף עמרי בהם לכוכב עולמי, ואיך ייתכן שבשראל רק מעטים שמעו עליו? אולי זה מפני שלא יהיה להם נעים לשמוע מה הוא אומר עליהם. ראיון
נטע אחיטוב צילום: אמיל סלמן

"השמאל הישראלי חשף את פניו המכוערות"

בהם. "רעיון שתי המדינות לא מציע פשרה אמיתית"

שמעתי שהיו חילוקי דעות לגבי הנאום שלי כאן היום. ובכן, יש לי אוהרה קטנה: אני מתכוון לנסות לאכזב את כולם". כך פתח עמרי בהם את הנאום שלו בכיכר ציבורית מתפקעת ממאזינים באוסטריה לפני כמה חודשים. בהם הווי מן להעניק את "הנאום השנתי לאירופה" לשנת 2024, פלטפורמה יוקרתית עבור אינטלקטואלים. שנה קודם לכן נאמה שם כלת פרס נובל לשלום, עורכת הדין פעילת זכויות האדם האוקראינית אולקסנדרה מטבייצ'וק, ושנתיים קודם לכן ההיסטוריון האמריקאי טימותי סניידה. ההתנגדות להומנטו של בהם לנאום הגיעה מהקהילה היהודית של אוסטריה, פרוישראלים שרואים בפילוסוף הישראלי-גרמני "אנטי-ציוני" שלא ראוי למעמד. הם נסמכו על אמירות של בהם בתקשורת ובנאומים שונים, שבהן יצא חוצץ נגד פעולות הממשלה בעזה ובגדה המערבית וקרא להקמת מדינה אחת, קונפדרציה משותפת ליהודים וערבים בין הירדן לים, שבה יחיו בשוויון מלא פלסטינים ויהודים. במהלך הנאום הם הניפו שלטי מחאה פרו-ישראליים, שעל אחד מהם נכתב

28.76x37.81	2/5	עמוד 34	הארץ - מוסף הארץ	29/11/2024	92306838-9
בנימין זאב הרצל - בהקשר לצינון - 80790					

"דמוניזציה של ישראל היא אנטישמיות". בהם התייחס לשלטת ואמר: "לאף אחד אין כוונה לעשות כאן דמוניזציה לישראל. מנגד, צריך לדעת לקבל ביקורת לגיטימית על ישראל".

מהקהל המשיכו להישמע קריאות כמו "אתה משקר" או "תתבייש לך". בהם פנה ישירות למפגינים ואמר "אני שומע אתכם, אני מקווה שגם אתם שומעים אותי". אחד המוחים השיב לו "אנחנו שומעים אותך, אבל לא מסכימים איתך", ובהם ענה "זה מצוין, בדיוק בשביל זה יש טעם שנדבר".

למטען הרגשי של האירוע הוסיפה גם העובדה שהוא התקיים ברחבת ה-Judenplatz, כיכר שמסמלת את קיומה השוקק ואז את השמדתה האכזרית של הקהילה היהודית באוסטריה. מאחורי בהם ניצבה אנדרטה עצומה לזכר קורבנות השואה, המדמה את ארון הספרים היהודי. בדבריו התייחס בהם לעובדת היותו יהודי הנואם בכיכר הזאת והפנה את תשומת לב הקהל לפרטים הסימבוליים השונים שמעטרים את המרחב הציבורי. לדוגמה, פסל הברונזה של המחזאי הגרמני בן המאה ה-18, ג'ורג' טהולד אפרים לסינג, מי שנחשב לגדול הכותבים הגרמנים בעידן הנאורות.

"לסינג הנוצרי, שהיה חברו של משה מנדלסון, ייסד את הקשר החינוכי בין נאורות לחברות", אמר בהם לקהל. "תבונה הולכת יד ביד עם חברות, פוליוס וולאומיות עם ביצים וצעקות. אל תטעו: השלכת ביצים על נואמים נועדה להשפיל, וזוהי הסיבה לכך שזה אקט מסוכן. בחירה בתבונה על פני ביצים היא בחירה בהצבת הצעקות בצד, בהושטת יד, גם אל אלה שביקרו את עצמם הנאום שלי כאן וניסו לשבש אותו ולא רק למחות כנגד".

אין זו אגדה

בהם אמנם כמעט לא מוכר לציבור הרחב ביש ראל, אבל באירופה, ארה"ב ובמזרח אסיה הוא נחשב לאינטלקטואל-כוכב, איש הגות מוכר ומועד רך שמוזמן תדיר לנאום, לכתוב, להעביר כיתות אמן פילוסופיות ולהיפגש עם בכירים בממשל ובאקדמיה. יש אפילו מי שמעירים שהצלחה שלו מתחילה להזכיר את עלייתו של יובל נח הררי.

"השיח על המזרח התיכון הוא מאוד מורכב, ועמרי מייצג גישה מאונת ואינטליגנטית, תוך שהוא מתייחס לשני הצדדים", אומר עליו הסופר השווייצרי ג'ונאס לושה. "אני מניח שלפופולריות שלו תורמת גם העובדה שהוא מתייחס לקאנט. זה עושה טוב לנפש הגרמנית כשפילוסוף ישראלי מוצא במחשבה של פילוסוף גרמני פתרונות לס' כסוך במזרח התיכון".

ד"ר ראיף זרייק, מרצה לפילוסופיה במכללה האקדמית תל אביב וחוקר במכון ון ליה, תולה את הפער בין הפופולריות העצומה של בהם בחו"ל לבין חוסר ההיכרות עמו בקרב ישראלים בעובדה שהוא יצא מישראל בגיל צעיר ומפרסם בעיקר באנגלית וגרמנית. כשבהם עצמו נשאל על כך, הוא אומר "זה באשמתי. לא התעקשתי מספיק לפ' רסם בעברית ולא 'התעמתתי' מעל דפי העיתון עם פרשנים ישראלים עכשוויים".

בהם נולד בישראל וגדל במצפה גילון בגליל לפני הורים שהם מרצים לעבודה סוציאלית. הוא למד בתוכנית הכינתחומית לסטודנטים מצטיינים באוניברסיטת תל אביב. את הדוקטורט בפילוסוף פיה כתב באוניברסיטת ייל ואת הפוסט-דוקטורט עשה באוניברסיטת מינכן. הוא מכהן כיום כפרופ' סור באוניברסיטת ניו סקול בניו יורק, שם הוא

"מי שנלחם נגד ההפיכה המשטרית מדבר היום על הפסקת אש למען השבת החטופים. אבל לא ראינו צעקה ציבורית להפסקת מיידית של מדיניות ההרעבה, ההפצצה והגירוש של אוכלוסיית עזה. לא בקרב המנהיגים שבעבר קראו לפתרון שתי המדינות, וגם לא בקרב אלה שבעבר נחשבו למצפון של השמאל"

לחשוב. בהם, שמוזהה בעיקר כפרשן עכשווי של עמנואל קאנט, מציע לקהל תומכיו ומבקריו שי אחד משלטי המחאה שהונפו בווינה נכתב: "יש ראל = קאנט. חמאס = אנטי-קאנט".

בהם שם דגש על האוניברסליות במשנתו של קאנט, שלפיו עלינו לחשוב על בני אדם ככני אדם, מופשטים מהזהויות האחרות שלהם. האוניברסליות זוהו הוא מענה לסתירה הרעיונית במחשבה האירופית של ימינו, כפי שהסביר בנאום שנשא בווינה. בהם טוען שאירופה אמנם מחויבת ל"מושג האדם", אבל מבססת את המחויבות הזאת על רגשי אשמה – על העבר הקולוניאליסטי והעבר של

מתגורר עם אשתו הישראלית ענבל ובנם בן התישע ומשם נוסע תכופות ברחבי העולם כאורח כבוד של פורומים שונים המעוניינים במרוכלותו ההגותית. בין לבין הוא כותב בעיתונים הגרמניים "דר שפיגל" ו"די צייט", כמו גם ב"ניו יורק טיימס" וב"ושינגטון פוסט", ומתראיין תדיר בכלי תקשורת ברחבי העולם.

הישראלים אולי לא עוסקים רבות במשנתו של בהם, אבל הוא עוסק רבות בישראלים, בישרא-ליות ובסוגיות שמעסיקות אותנו כמו הסכסוך הישראלי-פלסטיני, המלחמה בעזה וגם בפרש-נויות שונות למונותיאום ולמוסר יהודי, שלטענת בהם הוא יותר אוניברסלי מכפי שיהודים נוטים

20.89x27.25	3/5	עמוד 35	הארץ - מוסף הארץ	29/11/2024	92306835-6
בנימין זאב הרצל - בהקשר לציונות - 80790					

היא נקראה 'חלוקה עם אחדות כלכלית' וכללה חופש תנועה על כל השטח, מטבע משותף, מוסדות משותפים, אפילו ערכאה שיפוטית משותפת. גם מגילת העצמאות מתייחסת לאחדות הזאת ומכירה בה במפורש. זו לא סתירה לציונות, אלא פרשנות יותר מדויקת שלה.

זה חזון רווי אתגרים, בראש ובראשונה מהשבתיים — קשה לראות איך אנשים כמו נתניהו או בן גביר יקבלו מצב שבו הערבים הם אנשים שווים וזכויות על פיסת הארץ שהם רואים כבלעדית שלהם. וזה עוד לפני שהזכרנו את הקשיים הלוגיסטיים והסכנות הביטחוניות שמהלך כזה מביא עמו.

"זה החזון המוסרי היחיד האפשרי. אני לא מכון לריאליזם פוליטי, כלומר מה שריאלי כרגע מבחינת האינטרסים של קבוצה כזו או אחרת, אלא לריאליזם של האידיאלים: הרעיונות הם בני ביצוע, והשאלה העיקרית היא האם רוצים לפתור את הבעיה, או לשמר אותה ממניעים אידיאולוגיים. הרי היה מי שאמר 'אם תרצו, אין זו אגדה'. במקרה של ישראל, במקום לחתור לריבונות מלאה המוגדרת על ידי קווים אתניים, צריך לחתור למדינה שבה אורחות שווה היא הבסיס. השוויון לא יכול להיות התוצאה של הפעולה הפוליטית, אלא ההנחה של הפעולה, נקודת המוצא שלה. הנמענים של התרצו חייבים להיות לא רק היהודים, אלא גם יהודים וגם פלסטינים, תושבי ישראל בין הירדן לים. זה לא רק לא מוסרי אלא גם לא מציאותי לחשוב שאפשר להמשיך לדכא את העם הפלסטיני ולמכור לו ולעולם פשרות רקובות בנוסח שתי המדינות".

זה אולי קוסם מבחינה אינטלקטואלית, אבל כשחוזרים למציאות נתקלים במדינה מפולגת, אלימה, דתית ואתנית. מרחק כל כך גדול נפרס בין החיים עצמם לבין האידיאל שאתה מציב.

"נכון שהשיתוף הנדרש לשוויון כזה לא יקרה מחר, אבל הדבר הכי מציאותי שאפשר לעשות כרגע הוא גם הדבר הכי מוסרי: לבנות את הבסיס הפוליטי לשיתוף הזה בעתה. בניגוד למה שנהוג לומר יש בסיס מעולה לשיתוף פוליטי עם מנהיגים ופוליטיקאים פלסטינים-ישראלים. השאלה היא האם אנחנו רוצים לחדש את השמאל הישראלי באמצעות מפלגות באמת משותפות ודמוקרטיות, או 'לחדש' אותו עם פוליטיקה ישנה כפי שמציע יאיר גולן. כדי לא לאבד תקווה במצב הנוכחי חייבים לאמץ דמיון פוליטי, ומהו אוטורי פיות אם לא דמיון פוליטי? צריך לאמץ חשיבה אוטופית כדי להתגבר על אינטרסים מיידיים ולהגיע לתוצאות טובות יותר. שוויון מלא בין יהודים לפלסטינים בישראל זו מחשבה אוטופית ריאליסטית".

בתחילת החודש הרצא בהם בכל, כאורה הכי בוד של Forum Basildon, שבכל שנה מוזמין הוגה דעות אחר להרצות לקהל הרחב. בערב ההרצאה, תיאטרון בול גדוש באנשים — צעירים, מבוגרים, מהודרים, ורוקים — רבים מהם אחוזים במחברת ועט וכולם נרגשים להאזין ל"פילוסוף הבינלאומי", כפי שהוצג בהזמנה להרצאה. בהרצאה בחן בהם את תפיסת עולמם של כמה הוגים לגבי מלחמות. הובס לדוגמה ראה בבסיס הקיום האנושי "מלחמת הכל בכל", ואילו קאנט סבר שמלחמה היא "ברברית" וטען ש"זהו דרכם של פראים ליישב סכסוכים". במקום מלחמות, קאנט מציע שלום נצחי אוניברסלי מתמשך, שנחשב היום לאוטופיה של הווייט, שפסה מהעולם

בהם נואם את "הנאום השנתי לאירופה" בווינה, במאי השנה. "יש לי אזהרה קטנה: אני מתכוון לנסות לאכזב את כולם", אמר בפתח דבריו

Wiener Festwochen GesmbH / APA-Fotoservice / Tanzer: 0171x

איתם שלום — כמחויבות מוסרית ומתוך אינטרס פוליטי. זה לא מפתיע שמי שמציע 'פשרה' כזו גם ממשיך לצדד בהתנחלויות, או כמו בית המשפט העליון — להשאיר את חוקיותן כשאלה פתוחה. זה גם לא מפתיע שהציבור שהציע את הפשרה הזאת מוכן לקבל בשתיקה את פשעי המלחמה הנוראים שישראל מבצעת נגד הפלסטינים".

כפי שאפשר להיווכח, בהם לא חושך שבטו מהשמאל הישראלי, ואומר "מי שנלחם בזמנו כנגד ההפיכה המשטרית והעמיד פנים שאפשר לשים את הכיבוש בצד כדי להגן על הרעיון היהודי-דמוקרטי, מדבר היום על הפסקת אש למען השבת החטופים. אבל לא ראינו צעקה ציבורית להפסקה מיידית של מדיניות ההרעבה, ההפצצה והגירוש של אוכלוסיית עזה. לא בקרב המנהיגים שבעבר קראו לפתרון שתי המדינות, וגם לא בקרב אלה שבעבר נחשבו למצפון של השמאל. לעומת זאת, אנחנו כן רואים הרבה תלונות על השמאל הגלובלי. הטענות מוצדקות במידה רבה, השיח באוניברסיטאות מטריד, אני פוגש את זה בקרב הסטודנטים שלי ולא פחות בקרב הסגל האקדמי, אבל בעידן שאחרי שתי המדינות, בעידן עזה, גם השמאל הישראלי חשף פנים מכוערות לא פחות מאלה של השמאל הגלובלי. לא יהיה מנוס מלה-בין את זה ולחשוב מחדש על פתרון לסכסוך".

פתרון של מדינה אחת נשמע מפתה מוסרית, אבל לא באמת ריאליסטי במצב העניינים הנוכחי.

"התשובה לשאלה מה נחשב ריאליסטי או רציונלי ומה לא נקבעת במידה רבה על ידי האינטרסים של בעלי הכוח. רבים בשמאל הסיקור שהתבונה עצמה אינה נבדלת מעמדתו של החוק, וזו טעות פטאלית. המענה היחיד שאפשר לתת מול מבני הכוח הנוכחיים הוא חשיבה אוטופית, שהיא בהחלט ריאליסטית".

אתה תומך בקונפדרציה לשני העמים תחת שלטון משותף. הרעיון הזה בעצם יביא את הקץ על הציונות. זה יהפוך את היהודים למיעוט בין הירדן לים. לא נראה לי שיהודים, בישראל וב"עולם, מוכנים לזה.

"להפך! אין עתיד להגדרה עצמית יהודית, וב"מוכן הזה ציונות בתקיימא, בלי זה. כרגע אנחנו בדיסטופיה וזה עוד עלול להחמיר. הרבה אנשים אומרים שפתרון שתי המדינות יותר ריאלי מפתרון המדינה האחת. זו טעות כי אנחנו לא מדברים על שני אידיאלים של שלום, שאחד ריאלי יותר מהאחר. הבעיה בפתרון שתי המדינות היא שהוא לא באמת מציב אידיאל של שלום, ולכן הפעולות שנגזרות ממנו בהווה אינן פעולות שמבטיחות את השלום, אלא בעיקר משתמשות באילוזיה כדי להצדיק פעולות שממשיכות לקבור את אפשרותנו. לעומת זאת, גם אם פתרון המדינה האחת אינו ריאלי כרגע, הוא כן אידיאל אמיתי של שלום. אגב, רבים חושבים שתוכנית החלוקה המפורסמת של האו"ם היתה מבוססת על עקרון ההפרדה, צי"ר רושים, כפי שעמוס עזו קרא לזה, אבל זה לא נכון. תוכנית החלוקה היתה מבוססת על שיתוף,

השוואה. בעוד שעבור השמאל הפוסט-קולוניאלי ישראל היא פרויקט קולוניאליסטי ומכאן שהם תומכים בפלסטינים ללא סייג, עד כדי קבלה של טרור ופשעים מחרידים מהסוג שביצע חמאס ב-7 באוקטובר, הרי שהמרכז-הליברלי רואה בישראל מענה מוסרי לשואה ולכן מוכן להכיל אפילו פשרה מלחמה של ישראל.

בקרב יראה אור התרגום הראשון לעברית של אחד מספריו של בהם, "רפובליקה חיפה: עתיד דמוקרטי לישראל". הספר עוסק בפתרון המדינה האחת. בהם שולל בספר גם את הפתרון שהימין מציע, כיבוש הפלסטינים, וגם את הפתרון שהשמאל מציע, שתי מדינות לשני העמים. לטענתו, "רעיון שתי המדינות של אוסלו לא הציע פשרה אמיתית עם הפלסטינים. 50% מהאוכלוסייה בין הירדן לים היתה אמורה לקבל ריבונות מסויגת על 22% מהטריטוריה, בשני אזורים נפרדים, רצועת עזה והגדה המערבית. וזה עוד לפני שאמרנו מילה על סוגיית מאות אלפי המתנחלים בגדה. הרעיון היה שאם הפלסטינים יסרכו ל'פשרה' הזאת, הם למעשה יאבדו את זכותם לזכויות בכלל. פשרה כזאת לא באמת יכולה להוביל לשלום כי היא רחוקה מלראות בפלסטינים פרטנרים שווים, ולכן לא יוצאת מנקודת הנחה שבאמת חייבים לעשות

20.81x27.51	4/5	עמוד 36	הארץ - מוסף הארץ	29/11/2024	92306836-7
בנימין זאב הרצל - בהקשר לציונות - 80790					

"אור תורה סטון": "הפרדוקס של ההיסטוריה היהודית הוא שאם לא היינו נכונים להקריב את בנינו לאלוהים, לעולם לא היינו שורדים כאומה בעלת השראה אלוהית, ומחויבות לאל".

מהפרשנות הזאת נובעת תפיסת עולם שלפיה הקרבה למען גאולת העם היהודי והתיישבות בארץ התנ"ך היא ערך מוביל. בניגוד לערך ההקרבה של היהדות המשיחית, הפרשנות של בהם רואה בצדק ובחמלה ערכים חשובים יותר מציות דתי עיוור, דרך חשיבה זו קנתה לו אוהדים רבים.

"מה שמעניין בפילוסופיה שלו זה שבניגוד לאחרים, הוא קורא את קאנט ושפינוזה יחד עם התנ"ך, כמכלול", אומרת עליו פרופ' אליזבת ברונפן, סופרת, חוקרת ומבקרת תרבות שווייצרית-אמריקאית. "זה מה שהופך אותו לפילוסוף יהודי שמוצא את הצד האוניברסלי ביהדות. בנוסף, האמירות הפוליטיות שלו אטרקטיביות למי שרוצים להעביר ביקורת על ישראל באופן מורכב וענייני ולא בצורה פשוטנית. הוא גם ציוני וגם שמאלני, ולכן גם מדבר לרבים וגם מקבל ביקורת משני הצדדים. בגלל זה כולם מדברים עליו לאחרונה".

ואילו זרייק מציין שהכתבה הפובליציסטית של בהם היא "בעלת תפקיד חשוב בזמן הזה. מעצם היותו יהודי דובר גרמנית, שמבקש לאתגר את הגרמנים, דווקא מתוך מסורת הנאורות הגרמנית, הוא בעצם אומר להם שמתור לבקר את ממשלת ישראל על מה שהיא עושה בעוה".

המבקרים של בהם נחלקים לשני סוגים: אלה שחולקים על הפילוסופיה שלו ורואים בפרשנות שלו לקאנט, בדקות שלו באידיאלים ובחזון האוניברסליות חזרה אנכרוניסטית לרעיונות מעידן הנאורות, שאינם מתאימים למצב העניינים הנוכחי. אלה יכולים להיות אנשי וק, שסבורים כי הזהות חשובה וגבר לבן לעולם לא יבין אישה שחורה, למשל. ואלה יכולים להיות שמרנים ימנים, שרואים בחשיבה האוניברסלית שלו איום על עצם הרעיון של מדינה, לאום ודת. הסוג השני של מבקרי חולק על עמדותיו הפרטיטיות ורואה בביקורת שלו על ישראל מחד גי' סא ועל חמאס מאידך גיסא, ובקריאה שלו להקמת קונפדרציה משותפת ליהודים וערבים בין הנהר לירדן, כפירה בציונות ואפילו ברעיון המדינה היהודית-דמוקרטית.

בסוף השבוע האחרון הגיע בהם שוב לשווייץ, הפעם לציריך למפגש שאלות ותשובות בבית התרבות, השוכן בכנסייה פרוטסטנטית מרשימה שעברה חילון תרבות. האירוע הפך לסולד-אאוט מיד עם פרסומו. בהם הסביר לקהל שהוא מבין גרמנית ושהם מוזמנים לשאול שאלות בשפת המקום, אבל שהוא מעדיף לענות באנגלית. המראיין, דניאל ביסוונגה, עורך עיתון "רפליק" השווייצרי, שאל שאלות שנעו בין פילוסופיה לפוליטיקה. הקהל הצטרף עם שאלות ביקורתיות, וחרף הסוגיות הנועזות, הדיון לא התלהט.

באחת הפעמים שאל גבר מבוגר מהקהל, "מר בהם, זה טוב ויפה שאתה מדבר על אוניברסליות, פתרון המדינה האחת וכבוד האדם, אבל עובדה היא שמוסלמים לא מכירים בלגיטימיות של יש-ראל להתקיים. באיסלאם אוסרים על שלטון לא מוסלמי ובבתי הספר של אונר"א מלמדים לשנוא יהודים. איך אפשר ליישב את המציאות הזאת של האיסלאם עם הרעיונות שלך?"

ובהם השיב לו: "תודה רבה על השאלה, אדוני

בערך יחד עם רצח ג'ון לנון. אבל בהם מתעקש ששלוש אוניברסלי נצחי הוא דווקא כן ריאלי, כל עוד נתעקש על "אידיאלים", ושהחשיבה של קאנט רלוונטית, הכרחית וגם פרקטית בדרכה.

אם לשפוט לפי מחיאות הכפיים, נראה שהקהל השתכנע. כשבהם ירד מהבמה, תור ארוך השתרך למרגלותיה. בחור צעיר עם ג'ינס וכאפיה ניגש אל בהם כדי לחדד סוגיה פילוסופית וכך עשה גם אדם מבוגר עם כיפה לראשו. מעבר לכישי, מול תיאטרון בול, שוכן אולם הכנסים שבו התקיים ב-1897 הקונגרס הציוני הראשון, שם שיכנע בנימין זאב הרצל את קהל המאזינים שלו בחיזונו מרחיק הלכת בדבר הקמת מדינה יהודית – זה היה בזמנו רעיון מורכב, לא ריאליסטי, אוטופי והזוי לתקופתו. ובכל זאת, הוא התגשם. אז אולי אוטופיות הן בכל זאת אפשריות.

לא היה שום מלאך

בעולם דובר הגרמנית בהם עשה לו שם כבר בגיל 21, עוד לפני שהחל בכלל ללמוד פילוסופיה באקדמיה. מה שהביא לפרסומו היה הפרשנות המהפכנית שלו לסיפור עקידת יצחק. לימים התיאוריה הורחבה גם לספר, שיצא בגרמנית ובאנגלית. על פי בהם, הסיפור על המלאך שמו'רה לאברהם לא להקריב את בנו הוא למעשה תוספת מאוחרת שהוכנסה לסיפור המקראי, משום שאין היגיון בכך שהמלאך יסתור את דעתו של אלוהים. לטענתו, בסיפור המקורי אברהם החליט בעצמו לא להרוג את בנו.

הפרשנות הזאת מתיישבת היטב עם אופיו של אברהם, כפי שבא לידי ביטוי עוד לפני העקידה. בסיפור סדום ועמורה, שמופיע כמה פרקים קודם לכן, חושף אלוהים באוזני אברהם את תוכניתו להחריב את שתי הערים כלי. אברהם מתווכח עם החלטתו של אלוהים להרוג צדיקים עם רשעים. "חללה לך מעשת כדבר הזה", הוא אומר לאלוהים ואף חוזר בהמשך פעם נוספת על צמד המילים "חללה לך". תעוזת אברהם האקטיבית אל מול אלוהים בעניין סדום ועמורה הולמת להפליא את קריאת סיפור העקידה כאי-ציות של אברהם עצמו לציווי להרוג את בנו יחידו אשר אהב.

ולמה זה חשוב אם הקרבת הבן לא יצאה לפועל בגלל אי-ציות או מפני שהמלאך הורה לאברהם לא לעשות זאת? כי באופן הזה הופך דווקא אי-הציות ולא הציות לכסיס האמונה היהודית. "מוסר מונותאיסטי", מסביר בהם, "הוא שיש אמ' גם אלוהים אחד, אבל המוסר הוא החוק האבסולוטי, מעל אלוהים. בני אדם רשאים, אפילו חייבים, לענות לאלוהים, להתווכח איתו, לא לציות. בזכות העובדה שאברהם היה פנאט של צדק, לא של אמונה, הוא הפך לאבי המונותאיזם. קריאה כזאת מזקקת את השאלה של האוניברסליות, כפי שקאנט הבין אותה – האם יש סמכות מוסרית שראיית לעמוד מעל המחויבות האישית שלנו לצדק, כמו למשל ציוני אלוהי. התשובה שלו היא 'לא', כי אם הצדק הוא אוניברסלי, אז אפילו לאלוהים אין אוטוריטה מעליו. לא לאלוהים, לא לנציגיו על פני האדמה, וגם לא למדינה שמתיימרת להחליף את אלוהים כריבון".

זו מחשבה הפוכה בתכלית לפרשנות של היהדות המשיחית לסיפור העקידה, הרואה בנכונות של אברהם להקריב את בנו מעשה גדול של אמונה. כך, למשל, כותב הרב שלמה ריסקין מההתנחלות אפרת באתר של רשת החינוך שייסד,

אני סבור שההשקפה שלך על האיסלאם היא מורגבלת. ניכרות מגמות חשיבה דומות גם בקרב יהודים, ובכל זאת לא אעז לעשות רדוקציה ליהדות רק למחשבה השוללת מוסלמים. לגבי חינוך, נכון שילדים פלסטינים לומדים דברים שלא תורמים לשלום ואני בוודאי לא מצדיק את זה, אבל גם המפות הגיאוגרפיות שילדים ישראליים לומדים בבתי הספר הציבוריים מעוררות תמיהה. הן לא מציגות את הקו הירוק ולא מציגות ערים פלסטיניות. האמן לך, בדקתי את זה מקרוב... האנשים שנותנים לי הכי הרבה תקווה בימים אלה הם המנהיגים הפלסטינים-ישראליים. הם דוגמה למנהיגים אקומפלרים של חיים משותפים בין הנהר לירדן. אני רואה בהם מנהיגים ישראלים אמיתיים".

באחד המאמרים שפירסם בהם ב"ניו יורק טיימס" שכותרתו "האם לפליטים יש זכויות אדם?" תיאר בהם את המתח הפילוסופי בין זכויות אורח לבין זכויות אדם. המאמר אמנם פורסם ב-2015 ועסק במשבר הפליטים העולמי, אבל בהרצאה שנשא בציריך הסביר בהם לקהל מדוע הוא רלוונטי כיום למצב של העותים: "הם אינם אורחי שום מדינה, אז מהיכן נובעות הזכויות שלהם? אם להיות כן, לא פתרתי את השאלה מהיכן מגיעות לבני אדם זכויות אדם, אבל אני ממשיך להתעקש על כך שזו בעיה שצריך לדבר עליה, גם בתיאוריה וגם בפרקטיקה. זו שאלה דחופה – איך מתייחסים לזכויות של אנשים שהם כלום מלבד בני אדם".

28.29x37.81	5/5	37 עמוד	הארץ - מוסף הארץ	29/11/2024	92306837-8
80790 - בנימין זאב הרצל - בהקשר לציונו - 80790					

"עקדת יצחק", קאראווג'ו. לטענת בהם, המלאך הוא תוספת מאוחרת לסיפור, ואברהם לא ציית לצו האלוהי אלא לצו המוסר

צילום: Galleria degli Uffizi

ברונפן מסבירה ש"אנשים נמשכים לחשיבה של פהם כי היא מציעה להם פתח יציאה מה" והותנות הימנית והווק השמאלי. הוא משיב את המהות לאדם, בניגוד אליהם, שרואים את המהות בזהות של אדם – אישה, שחור, אסייתי, קורבן של קולוניאליזם או מקרבן של קולוניאליזם. הוא חלק ממגמה נוכחית שמבקשת לעשות ריק" ליימינג של השמאל בחזרה מהווק".

ואכן לדבריו של פהם, "המפלגה הדמוקרטית בארה"ב, למשל, עושה טעות כשהיא מהלכת בין פוליטיקה והויות פרוגרסיבית – נשים, שחורים, הומואים, לטינים – לבין קריאה לליברליזם שמי רניפטריוטי. היא היתה יכולה להעניק למצביעים תקווה בנוסח מגילת העצמאות של ארה"ב, שמדברת על שוויון האדם בצורה חסרת פשרות, בלי קשר להיותם אורחים. אבל הפרוגרסיבים הזהותנים, תנועת הווק, מתנגדים למגילת העצמאות כי לדעתם היא נכתבה על ידי בעלי עבדים ועל כן מייצגת אותם. לעומתם, הליברלים השמרי נים נמנעים מלהזכיר אותה בגלל שעקרון השוויון בה יכול להוביל לדעתם לכיוונים של סוציאליזם. האחרון שהשתמש במגילת העצמאות בצורה אפי קטיבית היה מרטין לותר קינג, שפנה אליה גם כדי לעמוד על זכויות האזרח וגם כדי לנקוט עמדה בקשר לפוליטיקה עולמית ולצאת נגד מלחמת וייטנאם. לדעתו, האסון של אמריקה טמון במידה רבה בויתור על המקור הזה".

לפי התפיסה האוטופית שלך, מה הישראלים צריכים לעשות מחר?

"אני אגיד לך מה היה צריך לעשות כבר את מול, ולפני חודשים רבים: לצעוק להפסיק את האש, לא רק כדי להשיג עסקת חטופים – זה קריטי, כמוכן – אבל גם כדי להגן על הפלסטינים בעזה ובגדה. דויד גרוסמן שאל מיד אחרי 7 באוקטובר, 'מי נהיה כשנקום מהאפר?' והוסיף 'ומה אומרים תומכי רעיון העוועים של המדינה הדו-לאומית? התשובה היתה כבר אז שתומכי הרעיון הדו-לאומי אמרו מהר מאוד שחייבים להפסיק את האש ולהגן על תושבי עזה כאילו הם אזרחי ישראל. הם עשו זאת בזמן שמרבית תומכי רעיון שתי המדינות במקרה הטוב מילאו את פיהם מים, או במקרה הרע טענו במשך חודש שים שהפסקת אש פוגעת בזכותה של ישראל להגנה עצמית, גם כשכבר התבררו ממדי הקטסטרופה בעזה, ההרעבה ומניעת הסיוע ההומניטרי. רי. הם העמידו פנים שהם מתנגדים לבן גביר, לסמוטריץ', לתוכנית האלופים ולגירוש, אבל מרביתם לא פצו פה כדי להגן באמת על התנאים שימנעו את כל אלה וימנעו את ההרס המוחלט של החיים בעזה. אנחנו צריכים להגן על הפלסטינים בשם עתיד משותף, גם אם זה סודק את 'האנחנו' הישראלי. פעולה כזו, בשם עתיד משותף, היא הביטוי הקונקרטי לפעולה בשם כבוד האדם, ואינה נפרדת גם משמירה על אפשרות השלום, שריבים כל-כך בארץ בעצם ויתרו עליו. או מי נהיה כשנקום מהאפר? 'האנחנו' בשאלה של גרוסמן הם היהודים, לא האזרחים, ראינו כבר לאן 'האנחנו' הזה הוביל אותנו".

"צריך לאמץ חשיבה אוטופית כדי להגיע לתוצאות טובות יותר. שוויון מלא בין יהודים לפלסטינים בישראל זו מחשבה אוטופית ריאלית. יש היום בסיס מעולה לשיתוף פוליטי עם מנהיגים פלסטינים-ישראלים. השאלה היא אם השמאל הישראלי רוצה להתחדש, או לשוב לפוליטיקה ישנה כפי שמציע יאיר גולן"

בנימוקים לפרס כתבו חבר השופטים שהוא נ" תן לבהם "על הגנתו הבלתי מתפשרת על ערכי הליבה של האוניברסליות ההומניסטית ועל החובה להכיר בשוויון בין כל בני האדם", מה שלפי דעתו הוא "בעל רלוונטיות פוליטית משמעותית, שמגן ומאתגר בו זמנית את הדמוקרטיה הליברלית". הטקסט לקבלת הפרס כלל נאומים מפי קנצלר גרמניה ושרת התרבות הגרמנית. במהלך הנאומים שלהם הפריעו להם מוחים מהקהל, הפעם פעילים פרו-פלסטינים, שצעקו לעברם שהם אחראים על רצח עם בעזה ושחיהם מגואלות בדם. כשבהם עלה לנאום, הוא בחר להתייחס אליהם בהדגשת חשיבותה של מחאה, כל עוד אין בה ביטול. בתקשורת הגרמנית עטו על הסערה וסיקרו אותה בעניין רב.

בהם מרבה להתייחס לחנה ארנדט, שלימדה באותה מחלקה שבה הוא מלמד כיום ב"ניו סקול". אחד הציטוטים שהוא שואל ממנה נכתב במאמר תחת הכותרת "אנו פליטים" מ-1943. היא מסכי" רה שם שגורל היהודים באושוויץ הוכרע משום שהם הופשטו ממעמדם כאזרחים. "היא צודקת", אומר בהם. "בעולם שבו הימין, המרכז והשמאל יצאו כולם למעשה נגד מושג האדם, אין גורל מסוכן יותר לבני אדם מאשר להיות שום דבר מל" הזה בספרו "אוניברסליות רדיקלית", שראה אור ב-2022 והיה להיט פילוסופי בעולם דובר הגרמנית והאנגלית. הספר אף זכה ב"פרס לייפציג לה" בנה אירופית", שנחשב לאחד הפרסים החשובים בעולם ההגות הבינלאומי.